

Říjen 2022
NÁŠ ČASOPIS PLNÝ ZAJÍMAVOSTÍ

D é č k o

**Domov pro seniory Velké Meziříčí,
příspěvková organizace**

Zdenky Vorlové 2160

594 01 Velké Meziříčí

www.domovvm.cz

OBSAH

Blahopřání na říjen	3
výročí a regionální osobnosti října	4
Ze života domova	6
Stálá nabídka měsíce	7
Co se dělo u nás v domově v září	8
Říjen	11
Pranostiky	16
Mezinárodní dny měsíce října	16
Příběhy pro potěchu duše	19
Ze světa zajímavostí.....	25
Rozhovor	30
Vtipy	32
Z kuchyně.....	33
Hádanka	36
Seznam zdrojů	37

BLAHOPŘÁNÍ NA ŘÍJEN

Zdeňka Přikrylová

Eliška Studená

Ludmila Pálková

František Sojka

Marie Žundálková

Hana Coufalová

Františka Dobrovolná

Věra Mejzlíková

Marie Nevrtalová

Anna Jirovská

Marie Zástěrová

Marie Sadovská

Marie Brodská

VÝROČÍ A REGIONÁLNÍ OSOBNOSTI ŘÍJNA

140. výročí narození

František Borgiaš DOLEŽEL – kněz

Narození: 8. 10. 1882 Chrudichromy (Boskovice)

Úmrtí: 10. 2. 1961

Studoval Bohosloví v Brně, v Brně v katedrále sv. Petra a Pavla. 14. 7. 1907 přijal kněžské svěcení. Působil ve Velké Bíteši. Od roku 1908 nastoupil na třebíčskou zámeckou faru k

Mgr. Antonínu Trávníčkovi, pozdějšímu faráři u sv. Martina v Třebíči, třebíčskému děkanu a jihlavskému arcikněží. Od roku 1920 byl pověřen správou zámecké fary nejprve jako administrátor, od července téhož roku jako farář. Zasloužil se o restaurování třebíčské baziliky. V roce 1938 byl Svatou stolicí jmenován monsignorem, v roce 1947 se stal třebíčským děkanem. Ze zdravotních důvodů abdikoval v roce 1958 ze správy třebíčské zámecké farnosti a děkanství. Zbytek života strávil v Pílském dvoře v Boskovicích.

100. výročí narození

Karl Anton von HAUGWITZ – podnikatel

Narození: 22. 10. 1922 Osová Bítýška (Velké Meziříčí)

Úmrtí: 4. 6. 1995 Třebíč

Vystudoval německé reálné gymnázium v Brně. Po skončení studia, maturoval v roce 1940, nastoupil do německé armády. Od roku 1941 byl zařazen u letectva. V r. 1942 byl převelen na východní frontu k městu Smolensk k letecké pěchotě. 29. listopadu byl u Smolenska těžce raněn, přišel o pravou nohu pod kolenem. V lednu 1944 byl propuštěn z armády, po návratu domů začal studovat v Praze

lékařství. V roce 1946 byl odsunut do Německa. V Německu se stal odborníkem v oboru kosmetiky, společně se svou manželkou Irmentraud Feline se stal majitelem luxusní parfumerie s kosmetickou školou v Bonnu. Po roce 1989 několikrát navštívil svou vlast, později se vrátil do vlasti. V roce 1991 organizoval v Náměšti n. Oslavou 1. zámecký koncert. V červnu organizoval setkání roku Haugwitz v Náměšti. 2. června 1995 onemocněl a byl hospitalizován v třebíčské nemocnici.

120. výročí narození

Vincenc SAMEŠ – pedagog, spisovatel, archivář

Narození: 30. 10. 1902 Vídeň (Rakousko)

Úmrtí: 23. 10. 1981 Třebíč

Absolvent filozofické fakulty v Praze, doktor filozofie, prošel kurzem archivnictví - uspořádal archiv rodiny Waldsteinů. V období druhé světové války zastupoval oblastního velitele protifašistické organizace Obrana národa. Vedl redakci Časopisu Matice moravská, ve kterém publikoval své práce věnované Třebíčsku.

20. výročí události

TRVALÝ PAMÁTNÍK KULTURNÍ OSOBNOSTI

Událost: 31. 10. 2002

V třebíčské galerii u Zadní synagogy byla otevřena stálá expozice mezinárodně proslulého básníka, výtvarníka a překladatele Ladislava Nováka.

ZE ŽIVOTA DOMOVA

V září se přistěhovali noví obyvatelé:

Marie Doležalová z Velkého Meziříčí

Jaroslav Doležal z Velkého Meziříčí

Marie Sadovská ze Žďáru nad Sázavou

Jiří Janeček z Nového Města na Moravě

Eva Doležalová z Měřína

Odstěhovala se:

Anna Štěpánková

V září odešly z našich řad:

Růžena Příhodová † 5. 9. 2022

Ludmila Křehlíková † 18. 9. 2022

Marie Domanská † 20. 9. 2022

STÁLÁ NABÍDKA MĚSÍCE

PŮJČOVÁNÍ KNIH

Pokud rádi čtete, kontaktujte recepci nebo svého klíčového pracovníka.

PRAVIDELNÉ AKTIVITY

Každý všední den..... ranní hlášení

Pondělí..... 1x za 14 dní skup. canisterapie

Úterý..... canisterapie s panem Trojanem

..... cvičení/tvoření

Středa..... činnosti

Čtvrtek..... cvičení/ tvoření

Pátek..... modlitba a mše svatá od 10:00

SCHRÁNKA DŮVĚRY

V domově jsou umístěny celkem 4 schránky důvěry, kam je možné umístit vzkaz, stížnost, připomínku či podnět k poskytování sociálních služeb v domově. S napsáním vzkazu Vám může pomoci personál, rodina nebo dobrovolník.

Schránky důvěry v domově naleznete:

- 1. se nachází v přízemí – u vstupu do terapeutické zahrádky
- 2. je umístěna v 1. patře – u schodiště při vcházení na chodbu 2B
- 3. je ve 2. poschodí – u schodiště na brance s fototapetou plotu
- 4. schránka je přenosná a pravidelně se přenáší po pokojích

PROSTORY K VOLNOČASOVÉMU VYUŽITÍ

- ✚ Terapeutická zahrádka za domovem
- ✚ Atrium v přízemí
- ✚ Venkovní terasy ve 3. poschodí
- ✚ Kaple
- ✚ Knihovna
- ✚ Keramická dílna
- ✚ Společenské místnosti v každém podlaží: 1A, 2B, 3B
- ✚ Dětský koutek ve vstupu do zahrady

CO SE DĚLO U NÁS V DOMOVĚ V ZÁŘÍ

Září nám začalo ve čtvrtek, kdy jsme si v prostorách U3V zasoutěžili. Zkoušeli jsme hádat podle promítaných fotografií známé české tváře showbyznysu a vzpomněli jsme i na jejich významné role či hity.

Středa 7. září patřila cvičení. Bylo krásné teplo, tak jsme se protáhli na zahrádce pod pergolou.

Ve čtvrtek 8. září nám odstartoval další (již devátý) semestr Univerzity třetího věku. Pokračujeme dále v Naukách o planetě Zemi a téma letošní první přednášky bylo: Vídeň a Turci.

Další týden hned v pondělí dopoledne jsme se na společenské místnosti 1A, kde jsme zpracovali mátu a pili z ní vylouhovaný čaj.

V úterý 13. září se Pomněnka slunila na terase a trénovala paměť a zároveň 2. patro peklo štrůdl a dělalo kompot.

14. září se podařilo zpracovat všechen zbytek bylinek a nyní máme zásobu na celou zimu. Zároveň na Pomněnce se tvořila podzimní výzdoba, kterou můžete při návštěvách spatřit.

O týden později nás čekal čtvrtek mnohem krušnější. Dopoledne jsme vyrazili na okružní jízdu po Velkém Meziříčí. Z domova jsme odjížděli kolem deváté. První zastávkou se stalo vlakové nádraží, kde jsme si stručně pověděli zážitky těch našich obyvatel, kteří na dráze pracovali. Pokračovali jsme směrem k bývalé Traktorce, Ostrůvku, katovně a Nového Svitu. Shlédlí jsme na soutok řek, vzhlédli k soše Jana Nepomuckého a pokračovali pěkně po nábřeží dále. Minuli jsme fotbalové hřiště a stoupali ke Karlovu. Cestou jsme si pověděli legendy o mlynářově dceři, místním mravokárci nebo migraci formanů. Projeli jsme průmyslovou zónu a zavítali k rozhledně. Sjeli jsme k Novosadům, projeli Židárnou, ukázali si Wachtlovu restauraci a všechny synagogy, takže pokud jsme někoho zdrželi, vězte, že jen pro parádní zážitek z cesty. A na obzoru už byl zámek s dálničním mostem. Vjeli jsme na náměstí a zavzpomínali na to, kolik krás tohle město má. Radnice, Pavelkův hotel, kupcův dům, kostel sv. Mikuláše,

Floriánova kašna, Zlatý lev, Obecník a ty krásné lípy uprostřed. Poslední část vyjížďky jsme viděli školu Světlou a Husův dům a taky Výchovný ústav, odkud za námi děvčata přicházejí. Objeli jsme si Hliniště a poté jsme nabrali směr k domovu. Při výjezdu trochu zapršelo, ale to vůbec nevadilo, zážitek za pár kapiček stál.

Odpoledne se v našem parku ve spolupráci s pečovatelským domem, konal koncert Jiřího Helána s kapelou, kam dorazil i starosta Alexandros Kaminaras. Počasí bylo stále deštivé, ale nebylo chladné, takže i odpoledne se parádně vydařilo.

Ve středu 21. září jsme navštívili hospůdku, a kdo chtěl zůstat v domově, mohl si zkusit vymalovat mandalu.

Další den ve čtvrtek 22. září se konala výuka na Univerzitě třetího věku, tentokrát bylo téma: Vídeň: Walther von der Vogelweide.

V pátek 23. září se domově mohlo volit prostřednictvím přenosné volební urny. Volil ten, kdo má v domově trvalé bydliště.

V pondělí 26. září jsme na společenské místnosti 2B, smažili bramboráky. Česnekem vonělo celé patro i přízemí, až se sliny sbíhaly.

Čtvrtek 29. září byl Světový den srdce. Srdíčko máme každý jen jedno, a proto bychom o ně měli pečovat. Na společenské místnosti 1A jsme si tedy vyrobili do zásoby srdíčka z papíru a ozdobili s nimi pokoje i společenské prostory, aby naše srdce mělo vždy další po ruce.

FOTOGALERIE

ŘÍJEN

Posvícení

Posvícení: na Moravě hody, ve Slezsku krmáš, v bývalé německé jižní Moravě kiritog, a německy Kirtag. To vše je vzpomínková slavnost na posvěcení kostela.

Výraz „posvícení“ znamená totéž co „posvěcení“. Dostavba kostela byla pro obec mimořádná událost, protože jeho stavbě obyvatelé obvykle věnovali mnoho práce a dle možností i peněz. Církev sama kostely zpravidla nestavěla, ale po dokončení kostel převzala, starala se a stará o jeho provoz i údržbu, včetně přípravy a přidělování duchovních jednotlivým farnostem pro službu církvi a Bohu. Výroční slavnost posvěcení kostela se také často označuje jako výroční pouť či prostě pouť – tento název se přenesl i na zábavu, která takovou oslavu doprovázela, a rozšířil se i na zábavní parky, které ztratily či nikdy neměly náboženskou souvislost.

Po dokončení stavby nemohl být kostel hned použit pro bohoslužby. Nejprve se musel slavnostním způsobem vyjmout ze světské sféry a posvěcením jej slavnostně vyčlenit pro služby Bohu. Den předem se vše připraví, zvenku kolem kostela se postaví dva nebo tři polní oltáře. Ráno se začne s modlitbou u jednoho z nich.

Světící biskup třikrát obejde kostel za zpěvů a modliteb, zdi kropí svěcenou vodou. Kostel je uzamčen a uvnitř je kněz. Pokaždé, když jde biskup s průvodem kolem těchto dveří, zaklepe na ně berlou, pronáší říkání a kněz uvnitř mu odpovídá. Potřetí na ně zaklepe berlou, udělá znamení kříže a dveře se otevřou. Pak uvnitř světí svěcenou vodou oltář. Po vysvěcení oltáře biskup s průvodem vyjde ven, převezme schránku s ostatky vybraného světce - patrona kostela, znovu s nimi obejde kostel a uloží je do oltáře. Následuje vysvěcení soch a obrazů a slavnostní první mše svatá.

Posvícení se původně slavilo ve výroční den posvěcení kostela, které je označováno termínem dedicatio. Výročí posvěcení chrámu bývala vždy velmi slavnostně připomínána. Jejich průběh byl podobný jako průběh oslavy svátku patrona chrámu (svatého, kterému je kostel zasvěcen), patrocinia. V průběhu let se tyto zvyky ustálily a někde dokonce splývají pojmy pouť a posvícení. U některých kostelů, zejména farních, se slavilo v jinou dobu dedicatio a v jinou patrocinium.

Obvyklými atributy posvícení jsou posvícenské koláče, místní speciality (hnětyňka), taneční zábavy a průvody s maskami. Místy, především na Moravě, se při posvícení či hodech staví máje, kolem níž poté chasa tančí, jinde se naopak máje při hodech kácí. Bývá zvykem, že stárci máji hlídají, neboť se ji chasa ze sousední obce pokouší ukrást, podříznout nebo ukrást její věnec. Pokud se to sousedům povede, je to pro okradenou vesnici velká ostuda. Při hlídání máje dochází i ke rvačkám. V některých regionech při této slavnosti figurují i zvířata jako beran, houser, kačer nebo kohout, která bývala dříve nezřídka zabita (stínání kohouta nebo berana). Patrně to byl přežitek krvavých obětí z pohanského období. Dnes už je takovéto stínání zakázáno, ale někde dosud při hodech berana vodí nebo „soudí“ (Slovácko, Horácko). Na Slovácku se místy (Skoronice) udrželo kradení káčera, který je symbolem hodů, jeho ukradení chasou ze sousední vesnice je podobnou pohanou jako ukradení máje.

Traduje se, že první posvícení slavil při svěcení chrámu v Jeruzalémě král Šalamoun. Vzhledem k nejednotnosti oslav posvícení a tudíž nepracovních dnů v rámci císařství nařídil císař Josef II. roku 1786 po celé zemi slavit posvícení třetí říjnovou nedělí po svátku svatého Havla; odtud se odvozuje také často používaný termín Havelské posvícení, nebo také císařské posvícení nebo hody. V některých vsích pak si poddaní slavili oboje hody – svoje původní a ještě císařské.

V nové době v obcích, kde není známé datum posvěcení kostela, se drží dále tzv. císařského posvícení, jinak přešli k oslavám na den známého data. V roce 1918, při vzniku naší republiky, silně ožila tradice svatováclavská, proto v některých vsích si zavedli hody svatováclavské. A je zajímavé, že se tak stalo i v několika německých vsích v sudetském území. V dnešní době se však stále více stává, že se vesničané sami mezi sebou dohodnou, kdy si posvícení udělají, a tak ho mohou mít každý rok v jiném datu.

Na Moravě, například na Slovácku, se posvícení říká hody a celý svátek organizuje tzv. stárek a stárka, tj. zvolený mládenec a dívka (od „starší tovaryš“. Na Horácku nebo Brněnsku se používají názvy stárek, stárková místy k nim přistupují i mládek a mládková. Někde vystupuje při hodech jen jeden stárek a stárka, jinde je párů stárků více.

Bítešské hody jsou tradicí již více než 50 let, plná vína, burčáku, cimbálovky i dechovky, Program tvoří folklorní tradice, krojovaná chasa, rychtář a stárek. Zdobí se a staví máj, je zde jarmark a pohoštění nabízí hodové sklípky, mázhausy a městské dvory. Hody žije celé město!

Zahájení hodů je stavění máje za doprovodu dechové hudby Lesanka. Když je máj postavená, otvírají se hodové sklípky.

Hlavní hodový program nabízí hodová neděle, kdy vychází KROJOVANÝ PRŮVOD MĚSTEM a odpoledne začíná HODOVÝ PROGRAM na hlavním pódiu na náměstí. Hlavní program doplňují koncerty a různá vystoupení a doprovodné akce.

Svatý Havel

Svatý Havel (550 Irsko - 16. 10. 640, podle jiných pramenů 620 nebo 646-650, Arbon ve Švýcarsku) byl irský mnich, misionář, který působil v oblasti Bodamského jezera.

Císař Josef II. roku 1786 po celé zemi nechal slavit posvícení třetí říjnovou nedělí po svátku svatého Havla; odtud se odvozuje termín Havelské posvícení, nebo také císařské posvícení nebo hody.

Život Havla: Podle tradice byl Havel mnich, jeden z dvanácti žáků a společníků svatého Kolumbána mladšího na jeho misii směřující na evropský kontinent. Roku 610 doprovázel sv. Kolumbána na jeho cestě proti proudu Rýna do Bregenzu. Na další cestě do Itálie však Havel kvůli nemoci musel zůstat v Arbonu. Zde žil jako poustevník v blízkosti řeky Steinach. Zemřel zde zřejmě mezi roky 640 a 650, jeho svátek připadá na 16. října. Podle novějších výzkumů pocházel z okolí Vogéz v dnešní severní Francii a ke Kolumbánově misii se přidal až tam.

St. Gallen: Po Havlově smrti byl v tomto místě roku 719 zbudován kostel, který obklopil velkolepý stavební komplex opatství sv. Havla, nejstarší a největší klášter benediktinů severně od Alp a největší komplex kamenných budov benediktinů v Evropě. Prvním opatem byl zvolen svatý Otmar. Dochovaný půdorysný plán se stal vzorem pro mnohé další stavby. Klášter, jeho hospodářské a zemědělské zázemí se staly jádrem osídlení kantonu Sankt Gallen ve východním Švýcarsku. Klášter byl nezávislý na kostnickém biskupovi. Opatství se za Ludvíka Pobožného stalo císařskou institucí a působilo velmi vlivně na okolní prostředí až do sekularizace kláštera roku 1798.

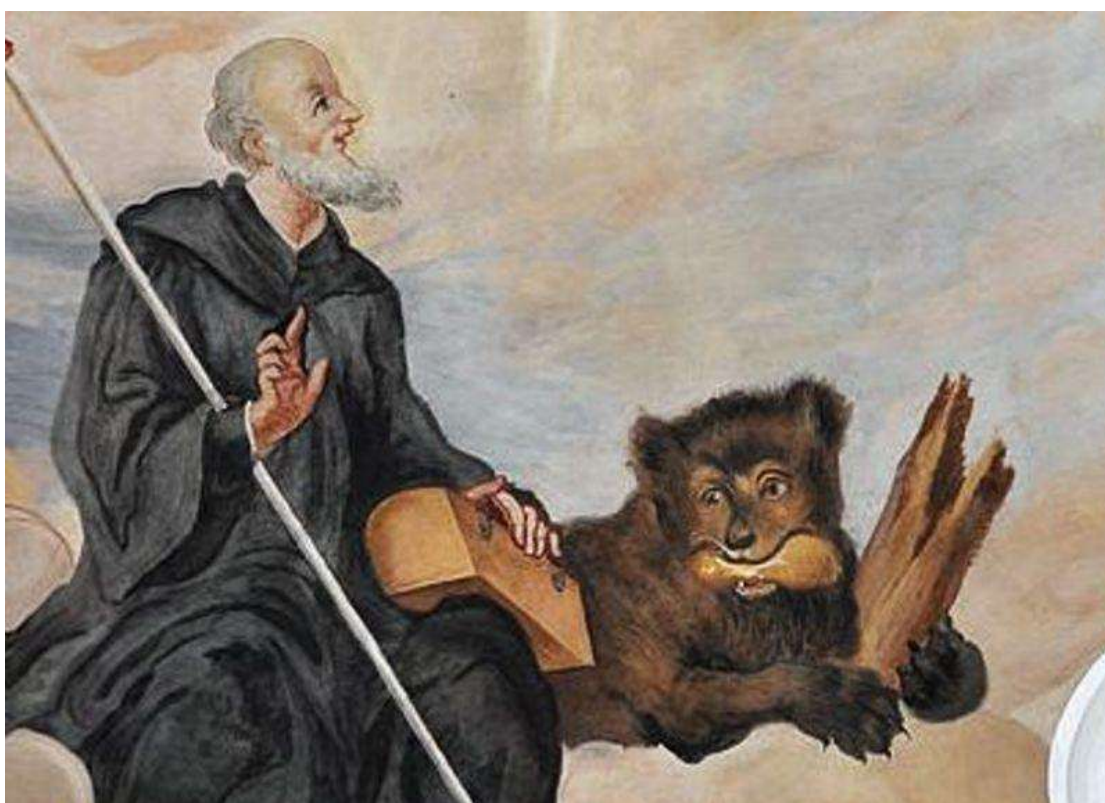
Legendy: Od konce 7. století se šířila legenda o životě a zázracích sv. Havla, tzv. Vita sancti Galli vetustissima, z níž se dochovaly jen fragmenty.

Podle ní Havel údajně zbavil kněžnu Fridiburgu posedlosti démonem. Fridiburga či Fridigunda byla přitom zasnoubená se Sigebertem II., franským králem, který poustevníkovi z vděčnosti věnoval pozemky v okolí Arbonu, kde byl později zřízen jmenovaný klášter. Dále se traduje, že si Havel postavil dřevěnou poustevnu vlastníma rukama, a že mu při stavbě pomáhal medvěd. Proto je světec někdy vyobrazován s medvědem, také na znacích.

Z první poloviny 9. století pocházejí dva celé životopisy, první od Wettina, mnicha benediktinského v klášteře Reichenau, a kolem roku 833 vznikla rozšířená legenda, jejímž autorem je švábský benediktin Walafriid Strabo.

Patronát: Je patronem města Sankt Gallen, dnes metropole stejnojmenného švýcarského kantonu, patronem Švýcarska a Alsaska.

Svatý Havel ve středověku patřil k oblíbeným světcům období německé kolonizace pustin. V Čechách mu je zasvěceno několik desítek kostelů, k nejstarším patří románské stavby v Poříčí nad Sázavou a v Myšenci, k nejvýznamnějším kostel sv. Havla na Starém Městě pražském. Další významné kostely najdeme v Sázavě - Černé Budy, Kuřívodech, Volečicích, Tuhani, ale především také v malé obci Skvrňov na Kolínsku, kde stojí kostel sv. Havlu zasvěcený již od první čtvrtiny 13. století.

PRANOSTIKY

V říjnu svítí dlouho očka, zhasne je až první vločka.

Svatý František, zve na parket do Chyšek.

Je-li ráno rosa, bude večer kosa. Je-li večer rosa, nechod' v trávě bosa.

Svatý Havel celkem vzato, nestál letos vůbec za to.

Když v říjnu listí dlouho nepadá, tuhá zima se přikládá.

Čím déle vlaštovky v říjnu prodlévají, tím déle pěkné dny potrvají.

MEZINÁRODNÍ DNY MĚSÍCE ŘÍJNA

1. říjen - Mezinárodní den seniorů, hudby, kávy, lékařů, Světový den cyklistiky a vegetariánství

2. říjen - Světový den nenásilí - Mezinárodní den nenásilí je významný den, který je od roku 2007 připomínán po celém světě u příležitosti narození Mahátmy Gándhího.

2. říjen - Světový den hospodářských zvířat - Slaví se již od roku 1983 a zatímco jedni si připomínají jejich užitek, jiní upozorňují na jejich zneužívání a vnímání jich spíše coby věcí či výrobků, které nám dávají maso, mléko, vejce, kožešinu apod. K hospodářským zvířatům se lidé chovají naprosto rozdílně.

4. říjen - Mezinárodní den zvířat - Hned o dva dny později je další mezinárodní den, připomínající zvířata. Jeho datum souvisí s datem narození františkánského mnicha Sv. Františka z Assisi (narozen 4. října 1226), který pečoval o opuštěná, nemocná a týraná zvířata. Smyslem tohoto mezinárodního dne je, uvědomit si, jak se ke zvířatům lidé chovají a zda by si je vůbec měli pořizovat, zda jsou schopni jim věnovat náležitou péči.

5. říjen - Mezinárodní den úsměvu - Smích je nesmírně důležitý a mám pocit, že mnozí jej ze života až příliš ochotně vystrnadí. Takže se smějme, ale neposmívejme.

5. říjen - Světový den učitelů - V českých luzích a hájích se slaví spíše Den učitelů, který si v březnu připomíná výročí narození Jana Ámose Komenského, nicméně učitelé mají ještě svůj „světový den“. Ten byl vyhlášen roku 1994 a v tento den začíná anketa Zlatý Ámos, což je anketa o nejoblíbenějšího učitele ČR.

8. říjen - Mezinárodní den boje proti popáleninám

8. říjen - Památný den Sokolstva - Uzákoněn jako významný den teprve roku 2019 a připomíná sokolskou organizaci, založenou už v roce 1862. Jde tedy o jeden z nejstarších spolků u nás. Památný den připomíná rok 1941, kdy K. H. Frank nařídil zastavení činnosti Sokola. Jelikož se sokolové dále scházeli tajně, nechal několik sokolských představitelů popravit. Takzvané „konečné vypořádání se Sokolem“ proběhlo v noci ze 7. na 8. října. Celkem bylo zatčeno 1500 sokolů.

9. říjen - Světový den pošty - Připomínka vzniku světové poštovní unie v roce 1874 ve švýcarském Bernu, která stála na počátku

globální komunikační revoluce. Ta lidem umožnila dopisovat si po celém světě. Nicméně poštovní služby mají historii mnohem delší, neboť jejich počátky lze zaznamenat už ve starověku. Dobrou poštovní síť měly například Čína, Indie, Egypt, Řím či Persie. Sloužila ale spíše panovníkovi než široké veřejnosti. Poštovní služby se rozvinuly zejména v Římě a slovo pošta vzniklo z latinského termínu „statio posita“ – „umístěná stanice“. Termín označoval domy u silnice určené a vybavené pro službu organizacím, které doručovaly zprávy a později přepravovaly i osoby a náklad. V českých zemích začal rozvoj poštovníctví už za Habsburků a regulérní pošta vznikla v roce 1526. Nejstarší poštovní trasa vedla z Prahy do Vídně.

10. říjen - Světový den duševního zdraví - Mezinárodní den pro celosvětové vzdělávání v oblasti duševního zdraví a informovanosti. Myslete na své duševní zdraví.

10. říjen - Světový den zraku

12. říjen - Světový den boje proti artritidě, Mezinárodní den za omezení přírodních katastrof

14. říjen - Světový den standardů

15. říjen - Mezinárodní den bílé hole, Světový den žen žijících na venkově

16. říjen - Světový den výživy, Světový den páteře

17. říjen - Mezinárodní den odstranění chudoby, Světový den úrazů

20. říjen - Mezinárodní den kuchařů, Světový den statistiky, Světový den proti osteoporóze, Den stromů

21. říjen - Den původních odrůd jablek

24. říjen - Světový den OSN, Světový den pro rozvoj informací

27. říjen - Světový den audiovizuálního dědictví

29. říjen - Světový den mrtvice

31. říjen - Den UNICEF, Světový den spoření

PŘÍBĚHY PRO POTĚCHU DUŠE

Kterak se pan Lošek ryby učil chytat

To vám takhle jednou byla středa, půlka srpna. I seděl si Lošek na stoličce a pozoroval nebe. Bydlel tehdy ještě s rodiči v Husovicích v Brně. Seděl si a přemýšlel, že nevidí ani vlaštovky, ani ty druhé ptáčky s vykousanými ocásky – Jiříčky se jim říkalo. Tatínek byl takovej ňáko hodnej, sednul si za Loškem a povídá: „Nic do mě není, naša Líza se nevrací z Krnova.“ Líza byla lokomotiva, Loškův tatínek pracoval u dráhy. Lošek odpověděl: „Tati, už tu byl starý Estereicher, co byl v Piešťanech na léčení a ptá se, jestli tu už byla Líza?“ a maminka z kuchyně volala: „Nó, ještě néé!“ A čem jezdí, zajímalo tatínka. To už Lošek spěchal s odpovědí: „No přece na té s tím baňatým komínem, to je nejhorší mašina v Brně, říkají jí Bačkora Felix.“ Tatínek pokýval hlavou, že tedy ještě počkají. A jak tak seděl, povídá: „Tak přece si říkal, za 14 dní začíná škola,“ podíval se na Loška: „Jako domácí helfr¹⁾ za moc nestojíš. Pošlu tě pro kombinačky, doneseš hasák, hřebík zatlučeš šejdrem, jak vypadá šloufek do dřeva nevíš, když mamince připravuješ špánle²⁾, tak při druhé se řízneš do prstu!“ Lošek se smutně díval do země, když takto tatínek mluvil. Brzy se však zaradoval: „Pojedeme na ryby, na rybách se pozná, co je člověk zač.“ přidal tatínek smířlivě. Tak bylo ujednáno, v neděli pojedou chlapi na ryby. V sobotu se tatínek otočil k mamince a povídá: „Jožka, něco uvař, a jestli budou v neděli jako obvykle karbanátky, tak mu dva dej a k tomu trochu chleba a butylku čaje, nezapomeň do té lahve od Francouzů čistou vodu!!“ „Tak jedou k vodě a potřebují vodu, co to zase ten tatínek vymýšlí?“ maminka jen kroutila hlavou.

Byla konečně neděle, Lošek se už nemohl dočkat. Zastavili se po cestě v Zábrdovicích, tak to chlapec trochu znal, nosil tam obědy.

Pokračovat bylo ale třeba dál, až do Šimic, směr Blansko. Šli kolem kostela, kde měli Loškovi rodiče svatbu, kde i Loška pokřtili. Tatínek synovi ukazoval, různé budovy a ke každé připojil nějakou zajímavost. Vypravoval o stavbě Zábrzdovických lázní, kterou zrovna míjeli.

Cesta ubíhala rychle, došli do Židenic. Loškovi už se zdálo, jako ohromný kus cesty. Za rohem potkali celníka, pozdravili se, popřáli pěkného dne. To už přicházeli k nádraží. Tatínek dal Loškovi legitimace a poslal k okýnku, aby koupil lístky na vlak. „Pěkně pozdravíš a řekneš: *Dvakrát režii Babice a zpět, opakuj mi to!*“ Poslušný chlapec opakoval: *Dvakrát režii Babice a zpět, opakuj mi to.* Tatínek zakroutil očima, mumlajíc, že *opakuj* říkat nemá. Lošek přistoupil k okénku, z kterého se linulo teplo a vůně kávy. Přišel takový brýlatý a povídá: „Kam to bude mladý pane?“ „2x režii do Babic a zpět a opakuj to.“ vypadlo z Loška. Brýlatý si posunul brýle na nose a ptá se: „Co?“ „Rádi Vás vidíme, přijďte zas!“ dopověděl Lošek. Brýlatý posunul brýle ještě níže a více vyvalil oči. Lošek pokračoval: „To není moje, to říkal Kája Mařík.“ Brýlatý prodavač jízdenek nechápal, tak rychle povídá: „Bude to za čtyři koruny, pátou máš od cesty. A ten pán, co támhle sedí, je tvůj tata?“ Lošek přikývnul, „připadá mi nějaké povědomej, nejezdí na mašině?“ Lošek opět kývl. „Tak mu vyříd', že všichni jedou do Adamova, že tam za Zbrojovkou je velké chumli kaprů, asi připlavali při velké vodě z Brna!“

Lošek všechno vyřídil, ale tatínek oponoval, že musí jinam, že na členské schůzi rybářské slíbil, že zjistí, kde končí revír a zkontroluje Kateřínskou lávku.

Cesta ubíhala dobře, Loška ale tlačila bota a postěžoval si tatínkovi. Táta hned udělal synkovi další radu: „Jak si můžeš about boty, do kterých se nepodíváš? Může tam být kulička, myš, chrobák...“ Lošek tedy kulhal. Ptal se, kdy už tam budou, že je to dálka a že kdyby šli do Adamova, tak zpět by to bylo z kopce. Tatínek Loška uklidnil, že jen

kousek. Na támhleté špici. Do Adamova stejně jít nemohli, protože rybníky nejsou na kopci. Konečně došli. Stál tam nápis: Kateřínská lávka, konec revíru 2, doKA a móře ukazatelů. Další ukazovala BABICE – 4 km. Tak to teda Loška pěkně zmátlo. „Teď jsme přišli z Babic a je to 4 kilometry?“ míjeli další cedule s nápisy. Lošek nevěděl, kterou číst dříve. Tatínek jako správný zástupce Rybářského svazu Loškovi hned řekl, ať si vše poznamená, že to budou muset tůristi svazu zaplatit, když mají svoje cedule na jejich ukazatelích. Tak vykonali, co měli, a už přišla dlouho očekávaná kratochvíle.

Nasadili! Tatínek vytáhl udičku, ukazoval Loškovi, jak ji složí dohromady. Vysvětlil, kde je taková mašinka s nití, která se nikdy nepřetrhne, neboť je to niť zvaná Anglička operačka, co se používá při operaci, a když se namočí, nepřetrhne ji ani vůl. Tady je splávek a ukázal Loškovi, jak jej navléknout. Tady je olůvko, které musí prokluzovat. Zuby to stiskl, zkontroloval. Háčky měl už navázané, tak si udělali na konci špagátků rybářský suk a háček přivázali. „Splávek musí ukazovat vodu, nesmí ležet, jinak to znamená, že ta návnada leží na zemi. Když je v písku, je vidět i ryba, která zabere. Pokud je bahno, nic ti nezabere.“ Potom si nachystal svůj prut a ještě Loškovi povídá: „Kdyby se ten splávek potápěl, tak ho rychle chytni, nezapomeň na tu šňůru. Ale rybu vytáhnout nesmíš, tu vytáhnu já, protože mám rybářský lístek, ale seknout můžeš.“

Všechno bylo nachystáno, oba rybáři odpočívali. Po 15 minutách byl Lošek nespokojen: „Tati půjdeme jinam, tady neberou,“ dodal. Moudrý tatínek synka zarazil se slovy: „Čtvrt hodiny trvá jen to než tě příroda přijme, rozumíš?“ poznamenal táta. „Poslouchej, už přestala křičet sojka, to je strážkyně lesa, víš?“ pokračoval. Začala kukačka kukat a na té větvi nad námi i veverka skáče. Až začnou obě vážky, modrožlutá a žlutá létat kolem prutu, tak je to dobré. A vůbec nejlepším ukazatelem je myš. Takzvaná vodní myš. Okoukne nás, a

pokud zaleze zpět do díry, je to znamení, že nás příroda přijala a ryby začnou brát.“

Lošek ani nedutal a jen koukal, zda už na něj náhodou ta myš někde nehledí. Jestli ta příroda už jako povolila. Brzy se dočkal. Párkrát to ťuklo, tak Lošek zasekl a tatínek vytáhl pěknou větší rybičku. Loškovi se moc líbila a chtěl si ji nechat. Tatínek vysvětlil, že to je Jeleček něco podobného, jako je Nosák. Ten má hubičku směrem nahoru. Rybku si nevzali, ale za války se nakládaly do cibule. Hodili ji zpátky. Tatínek dal na háček páteční knedlík, protože brambora se mu nějak nepozdávala s tou vůní. Lošek vytáhnul triumf – červy. Tatínek vykulil oči s otázkou, kde je vzal... „U toho legionáře Vodičky na zahradě.“ vysvětlil. „Je tam taková struha a v ní teče voda, tam jsem je vyhrabal, no a pak jsem je dal do škatulky od kakaa.“

Tatínek ihned věděl jaký druh červíků to je, jak se množí a spoustu jiných zajímavostí. Červíka napíchli na háček, aby ocásek byl nahoru a hlavička zůstala venku, a hodili prut do vody. Táta kázal, ať dobře hlídá, protože na to může skočit i okoun. Mezitím se i najedli, aby netáhli maminčiny karbanátky zpět domů. „Tati já ten špunt nevidím, on snad někam odplaval!“ vyděsil se Lošek. Tatínek vyskočil. Byl to záběr, snad i ten okoun. A taky byl. Okoun je překrásná ryba. Táta tahal, Lošek pomáhal. Poskakoval na břehu a táhl okouna k sobě na břeh. Sáhnul si na něho ručkou a okoun mu do ní zapíchl pět ostnů z vrchní ploutve. Tóóó bolelóóó!! Tatínek si věděl hned rady. Řekl Loškovi, že mu ostny vytrhne a ruku mu poleje kafem, ve kterém měl trochu rumu. Rány byly ošetřené, proto bylo třeba napíchnout dalšího červa.

Za chvíli začal špunt skákat na vodě jako divý. Lošek začal zase poskakovat, až mu karbanátek spadl do vody. Tatínek tahal a Lošek křičet, že chytili místo ryby hada. To byl pro změnu úhoř, celý černý a měl uši. Tatínek věděl i to, že úhoř je delikatesou židovské kuchyně.

Vyzval Loška, aby si na úhoře sáhl. Jenže to nešlo, pravou měl zraněnou a z levé mu vždycky vyklouznul. Loškovi dokonce spadla i rádiovka z hlavy. Vypadala jako by se po ní plazil hlemýžď. Úhoře hodili zpět do vody a tatínek se divil, jak je možné, když je to prý ryba noční, maximálně ranní, ale ve 4 odpoledne to se jen tak nevidí.

Táta řekl Loškovi, aby dojedl, protože se budou pomalu vracet domů, Lošek mrzutě poznamenal, že mu karbanátek spadl do vody a suchý chléb jíst nebude. Pomalu se chystali k odchodu. Lošek však zanaříkal, nevěděl, co měl dělat s bolavou rukou, moc mu v ní píchalo. Tatínek tedy rozhodl, že použije vodu, kterou vezou s sebou v té francouzské lahvi, ale láhev v batůžku nebyla. Lošek vyhrkl, že maminka pořád brblala, že na co voda k vodě a lahev mu zkrátka nedala. Hlava rodiny totiž tou vodou, chtěl synovi tu ránu omýt. A co dál? Studánku nikde neviděli, tak tatínek alespoň Loškovi vysvětlil, z jaké studánky se může napít. Musí z ní být veden odtok nebo se z ní musí napít kůň, tam je voda bezpečná a i člověk se bez obavy smí napít. Tak při vysvětlování a povídání Lošek zapomněl i na bolest. Potom ale zjistili, že budou muset pořešit i botu, která stále Loška tlačila. Neboť po 4 km zpět do Babic už ho malíček pěkně bolel. Mohla za to tkanička, dělala mu tam neplechu.

V Babicích vodu nesehnali. Tatínek zavelel, že se rána musí vydezinfikovat. Poslal Loška za roh, řekl, ať rozepne punt, chvíli čůrá do trávy a pak si počůrá zraněný malíček. „Tak se to dělá na vojně, dělali jsme to běžně!“ dodal tatínek, když viděl Loškův překvapivý pohled a Lošek poslechl. Štípalo to ještě víc, ale snad tatínek ví, co dělá, říkal si Lošek. Mezitím přijel vlak, nasedli a jeli domů.

V Zábrdovicích čekala babička. Podívala se Loškovi na ruku a kroutila hlavou. „Co má ten kluk s rukou?“ „Já jsem těžce raněný, pokousal mě vokoun!“ vykřikl Lošek. Babička, jak už víme, byla zkušená zdravotnice, tak vzala Loška i s tatínkem domů ošetřit ránu. Ze své

velké porodní kabele vytáhla menší a pak ještě menší kabelu a nějaké další věci. Řekla tatínkovi, že se jí ten první bodanec nezdá, ať Loškovi drží ruku, že mu to nařízne. Vytáhla nožík, tatínek vytřeštil oči a ptal se: „Prosímtě mutter, kdes to vzala, vždyť je to skalpel?“ Babička pyšně odpověděla, že lékařské náčiní byl dar od doktora Nováčka. Počala operace. Lošek pištěl jak podsvinče. Babička ránu vymačkala a vyčistila. Nabídla hostům také svačinu, buchty. Tatínek už ale věděl své. „Kdes rodila?“ zeptal se. „U Komárků.“ Odvětila babička. „U kterých? Horních nebo těch u hřbitova?“ zeptal se tatínek podezřívavě. Když babička vysvětlila, že byla pomáhat s porodem u Komárků horních. „Pěkně děkuji, ale nechci, ani kdybych ležel na smrtelné posteli!“ odmítl tatínek. Minule od nich, když přišel na svět jejich první syn, dostal jitrnici a ta pěkně smrděla, úplně jako zapařený psí kulky. Od Komárků nikdy víc. Babička často právě v naturáliích dostala zapláceno od méně movitých zákazníků. Tatínek vytáhl šátek, kterým měl svázané v pase kalhoty a Loškovu ruku na ten šátek zavěsil. Vydali se domů. Věděli, že maminka se už bude strachovat. A taky měli pravdu. Maminka běhala od okna k oknu a vyhlížela je. Lamentovala, myslela, že bude volat četníky, když tak dlouho nejdou. Pak si všimla Loškovy ruky zavěšené v šátku. „Mami, já sem těžce raněnej! Nebudu moct aspoň týden dělat špánle.“ řekl s nepatrným úsměvem Lošek. Než tatínek sdělil zážitky z celého výletu, sundal si Lošek botu a ponožku ze zraněné nohy a usnul. Spal jako dudek. Nemohli ho ani probudit, svléknout ho nebo vyměnit košilku. Držel v ruce tu ponožku a volal ze spaní: už nám berou, už nám berou. Takhle skončil první rybářský den malého Loška. Započala se tím životní vášeň, která trvala dalších šedesát roků.

¹⁾ Helfr = pomocník;   ²⁾ špánle = třísky na podpal

A o dalších Loškových vášních zase příště.

ZE SVĚTA ZAJÍMAVOSTÍ

Mistři přetvářky

Příroda nadělila živočichům různé schopnosti. Jeden se maskuje, aby se vyhnul nepřátelům, druhý splývá s okolím, aby mohl zaútočit na kořist.

Věděli jste, že existují zvířata se, které se dokážou „přeměnit“ v jiná? Pojd'me se na ně podívat.

1) Chobotnice maskovaná

Výskyt: Indonésie, Velký bariérový útes

Čeleď: chobotnicovití

Velikost: 6 cm, s rameny až 50 cm

O chobotnici maskované neměli vědci dlouho ani tušení, a přitom patří mezi jeden z nejzajímavějších druhů. Neoplývá velikostí, její tělo měří pouhých 6 cm, tenká ramena dosahují až půlmetrové délky. Patří mezi nejinteligentnější živočichy na světě. To ale není její nejlepší schopnost. Tato chobotnice se dokáže přizpůsobit i tomu nejrozmanitějšímu prostředí.

Proměňovat se dokáže díky elastickým pigmentovým buňkám, které se nazývají chromatofory, jež jsou plné barviva. Ty ovládá pomocí svalů. V případě potřeby jí tento bleskový převlek pomáhá nepozorovaně zmizet predátorovi.

Kromě barvy ale mění také tvar svého těla. Pokud se cítí někým ohrožena, nejčastěji zvolí model jiného predátora. O její inteligenci svědčí i to, že si je evidentně vědomá, jaké maskování bude v danou chvíli to nejúčinnější.

Chobotnice se mění až v 15 druhů zvířat. Zajímavá je její proměna v kraba. Předvádí se jako mírně zahrabaný korýš, který vábí svými pohyby nic netušící krabí samečky, které nakonec sežere. Podobným způsobem napodobuje platýze nebo mořského hada.

Když přimkne chapadla k sobě, úplně zploští tělo a stane se z ní platýz. Občas se změní v perutýna, který překypuje barvami s nepravidelnou kresbou, kdy chapadla vystrkuje stranou a připomínají tak obávané tmavé ostny.

Na hladině se zase může objevovat jako medúza s žahavými trásněním, a když chapadla spojí a prohne je, stane se z ní trnuha.

2) Korálovka sedlatá

Výskyt: Spojené státy americké, Střední Amerika

Čeľad': užovkovití

Velikost: 40 cm až 2 metry

Korálovky žijí stejně jako korálovci v jižní části Spojených států a severního Mexika. Měří od 40 cm až po téměř 2 metry a patří mezi mistry napodobování. Rozlišit tyto dva hady je na první pohled téměř nemožné.

Korálovci patří mezi velmi jedovaté hady. O jejich jedovatosti svědčí i to, že do stejné čeledi

patří hadi jako kobra, mamba nebo smrtonoš. Pokud tito pestře zbarvení hadi kousnou, projeví se jeho útok svalovou slabostí, problémy při mluvení nebo polykáním, rozmazaným viděním nebo záškuby jazyka.

Tento jed působí hlavně na plíce, kdy dochází ke sníženému nasycení krevního oběhu kyslíkem. Může dojít až k ochrnutí plic a zástavě dechu.

Oba dva druhy lze odlišit jen těžko.

Který je který?

Korálovky jsou naopak zcela neškodné. Jak je tedy od sebe odlišit? Základním rozlišovacím znakem je to, že v případě korálovců se červený pruh dotýká žlutého. Pokud se ale tyto dvě barvy nedotýkají a je mezi nimi černá, jedná se o zcela neškodnou korálovku.

Američané mají na jejich rozlišení mnemotechnickou pomůcku, kterou lze přeložit jako: „Červená a černá – ten had jedu nemá. Červená a žlutá – smrt tu číhá krutá.“

3) Strašilky

Výskyt: jihovýchodní Asie a Malajsie

Čeleď: Pseudophasmatidae

Velikost: 5–60 cm

Strašilky patří mezi nejnápaditější zvířata vůbec. Většina z nich měří okolo 5 cm, najdou se ale i druhy, které dorůstají i do velikosti větších než 25 cm, výjimečně i přes 60 cm. Mnoho z nich ztratilo

schopnost létat, proto se zřejmě přizpůsobily okolnímu prostředí.

Prvotním ochranným mechanismem je jejich kryptické zbarvení a tvar těla, díky kterému naprosto splývají s prostředím, v němž žijí. Tento efekt často ještě umocňují svým chováním. Mnoho druhů strašilek se při pohybu pohupuje a napodobuje tak věrně větvičku nebo list ve větru.

Strašilek je několik druhů, svoji schopnost se maskovat mají téměř všechny. Také pakobylky dokážou vypadat jako větvička. Pakobylky *Phibaeticus kirbyi*, které žijí na Borneu, mohou dosahovat délky několik desítek centimetrů, a patří tak k nejdelšímu hmyzu na světě.

Vyskytují se ve všech tropických a subtropických oblastech, převážně ve vlhčích lesních biomech. Dalším druhem jsou lupenitky, jež mají vzhled jako starý list nebo kus kůry, a dokonale tak splývají se svým okolím.

4) Slizoun dravý

Výskyt: Tichý a Indický oceán

Čeleď: slizounovití

Velikost: 10 cm

Tato ryba žije především na okrajích korálových útesů a patří mezi dravce. Nejčastěji imituje vzhled a pohyb pyskouna rozpůleného, který na útesech vykonává práci čističe jiných ryb. Toho využívá právě slizoun, který vykazuje charakteristický černý pruh a modrý tvar těla pyskouna.

Dá se rozpoznat hlavně podle umístění tlamy. Slizoun má na horní čelisti malou sadu zubů a

obrovské špičáky, které vyčnívají z dolní čelisti.

Slizouni předstírají, že jsou čistící rybky. A dokáží utrhnout i ploutev. Na korálech tak předstírá, že patří do skupiny čističů, kteří pomáhají jiným živočichům od nepříjemných parazitů a odumřelé kůže. Místo toho se ke kořisti prakticky bez povšimnutí přiblíží a místo hygieny jim nepozorovaně odkusuje části těla.

Nejraději se živí šupinami a ploutvemi.

5)Pestřenky

Výskyt: po celém světě

Čeleď: pestřenkovití

Velikost: 9–12 mm

Tomuto hmyzu se lidově říká vosičky nebo vosíci, jelikož svým zbarvením napodobují právě vosy, včely nebo čmeláky. Živí se nektarem a pylem kvetoucích rostlin, jejich larvy mají poměrně rozmanité potravní strategie.

Jsou dravé a živí se mšicemi, třásněnkami a dalších drobným hmyzem, který parazituje na rostlinách.

Pestřenky se snadno zamění s vosami nebo včelami.

Pestřenky jsou charakteristické svým letem, vznášením se na místě, a také již zmíněnými mimikry. Na rozdíl od druhů, které napodobují, ale nejsou vůbec nebezpečné. Nemají žihadlo, ale ani ústní ústrojí nemají uzpůsobené k bodání nebo kousání.

Patří mezi velmi užitečné zástupce hmyzu, a to kvůli opylování, ale také kvůli masožravým larvám, které likvidují zemědělské škůdce.

ROZHOVOR

Rádi bychom Vám prostřednictvím Děčka a krátkého rozhovoru představujeme pracovníky našeho domova, se kterými se denně setkáváte. V následujícím rozhovoru se nám představí **úseková sestra oddělení domova pro seniory**:

Monika Krátká, DiS.

Mohu Vás poprosit o krátké představení se našim čtenářům?

Dobrý den, jmenuji se Monika Krátká, je mi 28 let a narodila jsem se v Praze. Současně bydlím s dvěma dětmi ve Vladislavi v bytě. Studovala jsem SOŠ v Třebíči obor zřavatnický asistent, dále VOŠ také v Třebíči obor všeobecná sestra a Pedagogické minimum.

V domově pracuji od března letošního roku a před tím jsem byla zaměstnaná jako sestra na infekčním oddělení.

Co jste věděla o našem domově, než jste se stala jeho součástí?

Že je to krásný, nový, moderní domov s mladým kolektivem lidí.

Co se Vám na práci v domově líbí?

Líbí se mi lidský a rodinný přístup ke klientům.

Co ráda děláte ve volném čase?

Nejradši trávím čas se svými dětmi a rodinou.

Na jaké místo byste se ráda podívala a proč?

Chtěla bych vzít děti k moři, at už by to bylo kamkoli.

Jak by vypadal Váš ideální den?

Vzbudit se později než v 7 ráno a v klidu si vypít kávu ☺.

Co byste si nejvíce přála?

Spokojený a bezstarostný život.

KVÍZ:

Nejoblíbenější jídlo – Lasagne

Nejoblíbenější barva – hnědá

Nejoblíbenější roční období – jaro a podzim

Nejhezčí dovolená – Ta první, Itálie s mými rodiči.

Nejoblíbenější květina – Ta, která mi doma přežije ☺

Nejoblíbenější seriál – Páni kluci

Nejoblíbenější místo v domově – mé pracovní místo

VTIPY

Věděli jste, že pokud na sebe ráno vylejete kávu, tak vás probere dvakrát rychleji, než když ji vypijete?

Často vidím, jak ženy přidávají na sociální síte fotky s chlapama a popisek "Celý můj svět."

...už čtvrtý svět za rok...

Ty nezbednice jedna, že ty si chceš vybudovat vlastní sluneční soustavu...?

Recept na būček na víně: Otevřeš víno a lehneš si na bok.

- Fanouši, ty jsi zase pil?
- Já ne!!
- Tak mi zopakuj: U krále Karla krásná Klára kradla královniny korále.
- Fakt jo? To je ale potvora.

Můj pacient potom, co s jeho postelí odřu všechny rohy nemocnice

**JÁ: MAMI, JSEM HEZKÝ?
MÁMA: JSI JAKO PRINC!**

PRINCOVÉ:

Věděli jste, že párky jsou božské jídlo?? Jen Bůh ví, co v nich je.

Z KUCHYNĚ

Molekulární kuchyně

Molekulární kuchyně je nezvyklá příprava, servírování a překvapivá konzistence pokrmů. Je to kuchyně, která dokáže propojit gastronomii s chemií. Je založená na přeskupování molekul tak, aby se změnila skupenství a tvary různých surovin.

Čerstvé suroviny i tekutý dusík

Současným trendem je sice návrat „ke kořenům“ a k tradiční gastronomii, ale molekulární kuchyně své příznivce přitahuje především experimentátory a ty, kteří se spíše než najíst, přijdou pobavit.

V molekulární gastronomii se pokrmy připravují zásadně z čerstvých surovin. Využívají se přípravky ze svatojánského chleba, mořských řas, citrusových plodů, kukuřice, či semen luskovin. Dbá se o zachování vitaminů v pokrmech. Pomocí oxidu uhličitého nebo kapalného dusíku se mění skupenství různých surovin a host má být hlavně překvapen. Místo hrnců a pánví používají kuchaři injekční stříkačky a výsledkem mohou být horké želatiny, gely, pěny, nepravý kaviár nebo spirály z olivového oleje. Fantazii kuchařů se v podstatě meze nekladou. Lze vyrobit stovky zvláštních pokrmů – jahody s pepřem, zmrzlinu z olivového oleje nebo játrovou šlehačku. Je možné například „vyčarovat“ kaviár pro vegetariány z okurek nebo máty nebo volské oko z kokosu a pomeranče.

Gastronomická překvapení

Jídla svým vzhledem připomínají úplně jiný pokrm. Svíčková v podobě pěny, hlávkový salát v pilulce, zlaté kuličky z hovězího vývaru či lanýžový sirup. A to je vlastně i velká část podstaty molekulární kuchyně – hosta překvapit, a tak trochu ho i šokovat. Výjimkou nejsou ani míchané drinky servírované v pevném skupenství. Cílem molekulární gastronomie je především pobavit strávníka a zatočit s jeho smysly. Když zmrazili cappuccinovou pěnu tekutým dusíkem a předložili ji jako kostku, valil se dokonce tomu, kdo si ji vložil do úst a rozkousal, z nosu dým.

Kde se vzala?

V osmdesátých letech minulého století začali Kurti a francouzský chemik Hervé This detailněji zkoumat fyzické a chemické proměny ingrediencí při vaření. Pro nový směr používali termín molekulární gastronomie. Metody byly známé z chemických laboratoří: emulgování, mražení tekutým dusíkem, přidávání látek rozkládajících strukturu suroviny, použití tlakových pumpiček. Klasická jídla tak získávala neobvyklý vzhled.

Molekulární hvězdy

Špičky tohoto oboru experimentovali s želé, texturami, vytvořili pěnu a nazvali ji espuma. Připravovali zrnitou hořčici se slaninou, kaši z hlemýžďů a vaječnou zmrzlinu, objevili schopnost tuku udržet aroma a vytvářeli jídla, která měla tři chuti nastupující za sebou v pořadí: bazalková, olivová a cibulová. Tomu se říká multisenzorické vaření, ale jiní to označovali za dekonstruktivistu. Další avantgardní kuchaři propagovali svůj styl jako kulinární konstruktivismus, multisenzorické vaření, modernistickou či techno-emocionální kuchyni.

Francouzští kuchaři se snažili oživit i klasické vaření, založené na osvědčených receptech babiček. Hervé This jim k tomu rozvinul taxonomii omáčky, v níž je 451 klasických francouzských omáček

rozděleno do 23 typů. V laboratořích se zkoumaly i „zaručené“ pravdy, třeba, že osolená voda uchová při vaření zelenině jasnou barvu. Hervé This napsal několik knih o gastronomii a ve své doktorské disertaci jmenoval základní cíle molekulární gastronomie:

1) zkoumat tradiční předávané zkušenosti

1) zkoušet recepty

2) zavádět do kuchyně nové nástroje, ingredience a metody

3) vynalézat jídla

Postmolekulární období

Módní vlna molekulárního vaření se přehnala a její hvězdy často přešly na „klasiku“. Například Heston Blumenthal vytváří dnes inovovaná jídla z britské historie. Kouřící koktejly a mrazem vysušené ovoce byly magické tak dlouho, než se kdekdo tyto triky naučil. Do popředí se dnes dostala gastronomie inspirující se tradičním, domácím stylem vaření. Koncept molekulární gastronomie sice ztratil svoji jedinečnost, nutí však šéfkuchaře i dnes inovovat.

„Nota za notou“ je další nová myšlenka Hervé Thise. „Moderní kuchař je jako malíř používající základní barvy nebo muzikant komponující notu po notě. Masové a rostlinné ingredience nahradí čisté chemické komponenty. Šéfkuchař bude pracovat místo hovězího a vajec s čistým proteinem, aby vytvořil steak nebo suflé.“ Novou dynamiku gastronomii přidává i Charles Spence, profesor experimentální psychologie, jenž sází na gastro-fyziku. Tedy na to, jak prožíváme jídlo a pití. S kým jíme, jaké máme prostírání a nádobí, jaké zvuky zní v pozadí, jaká je barva a textura jídla, jeho uspořádání na talíři i na stole, a dokonce příbory. To všechno totiž ovlivňuje chuť.

Autor: nutriční terapeutka Terezie Hlouchová, Dis.

HÁDANKA

Žárovky

Dvě místnosti jsou od sebe navzájem dokonale odděleny. V jedné z nich jsou tři vypínače a ve druhé tři žárovky. Nyní se nacházíme v místnosti s vypínači. Jak zjistíme, který vypínač ovládá kterou žárovku, když do místnosti se žárovkami lze vstoupit pouze jednou?

Řešení: Jeden vypínač zapneme na pár minut, následně ho vypneme a zapneme jiný. Ve druhé místnosti bude svítit jedna žárovka a tu ovládá vypínač, který jste zapnuli jako poslední. Zbylé dvě žárovky nebudou svítit. Jedna z nich však bude na dotek teplejší – tu ovládá vypínač, který jsme zapnuli jako první.

SEZNAM ZDROJŮ

Říjen: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Posv%C3%ADcen%C3%AD>, <https://www.kudyznudy.cz/akce/tradici-bitesske-hody-2022>

Mezinárodní dny: <https://blog.hubatacernoska.cz/rijnove-svatky-vyroci-a-dalsi-vyznamne-dny-a-zajimavosti>

Pranostiky: <https://blog.hubatacernoska.cz/nezname-pranostiky>, <https://skolaposkole.cz/prijimaci-zkousky-ss/pranostiky>

Vtipy: <https://cs-cz.facebook.com/halina.bananova>

Výročí a regionální osobnosti: <http://www.knihovnatr.cz/cze/sluzby/vyroci-a-regionalni-osobnosti-rijen-2022/>

Hádanka: <https://www.plotbase.cz/blog/75-logickych-hadanek-pro-deti-a-dospole>

Ze světa zajímavostí: <https://epochaplus.cz/mistri-dokonale-pretvarky-jak-se-meni-v-jina-zvirata/>

Z kuchyně: <https://gastroahotel.cz/molekularni-kuchyne-kdyz-je-priprava-vzrusujici-hrou-a-konzumace-prekvapivy-experiment/>